

JEDNOSTRUKO LICE BRANKA GAVELLE

PREMIJERE

Dvostruko lice govora

TEMAT

Privedila Sibila Petlevski

PORTRET

CDU, Zagreb, 2005.

FESTIVAL

RAZGOVOR

IZ RUKOPISA

IZ POVIJESTI

TEORIJA

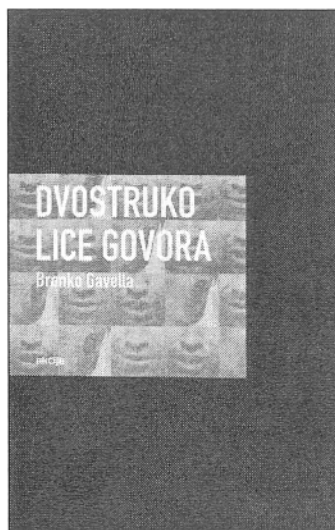
MEĐUNARODNA

SCENA

**NOVE
KNJIGE**

DRAMA

Svaki put kada se, u bilo kojem kontekstu, spomene ime dr. Branka Gavelle osjetim se zaknut za jednu, kada se o njemu radi, bitnu pojavu – za njegove kazališne predstave. Pogledamo li njihov danas skoro nevjerojatan broj režija (Nikola Batušić u svojoj knjizi o Gavelli iz 1983. – *Gavella, Književnost i kazalište*, Grafički zavod Hrvatske – navodi broj 279!!!), postaje jasno da se o njemu, ne uzimajući u obzir ovako veliko “praktično” djelovanje, teško može donositi relevantan sud. Sve knjige koje iz njegovih pisanih radova pokušavaju napraviti zatvoren sustav govore zapravo više o njihovim sastavljačima i “interesima”, što samo po sebi ne znači ništa loše, nego o Branku Gavelli. Kako kazališne predstave, na njihovu sreću ili nesreću, nestaju, tako nam od Gavelle ostaju uspomene koje blijede, manje ili više provjerene osobne “legende” njegovih preživjelih učenika i uobičajene registracije kazališnih aktivnosti: plakati, programi, fotografije i u novije vrijeme audio-vizualni zapisi. Nijedno od navedenih sredstava ne

može nam, ni približno, nadomjestiti trenutni kazališni čin pa smo u slučaju dr. Branka Gavelle “osuđeni” na “prekapanje” njegove pisane ostavštine koja je po svome broju (u istoj knjizi o Gavelli Nikola Batušić donosi popis od 305 objavljenih tekstova) i vrijednosti dokaz nevjerojatne energije i erudicije. Možda je i to jedna od velikih Gavellinih zasluga da nas, bez obzira kojom temom, prisiljava na osobno preispitivanje, što onda rezultira i knjigama koje na naslovnim stranicama pretendiraju autorstvo samoga Branka Gavelle. Nezahvalno je danas nagadati zašto sam Gavelle nije ostavio barem jednu završenu knjigu. Ja osobno mislim da se ne radi ni o slučaju ni o nedostatku vremena, nego o organskoj povezanosti njegova praktičnog kazališnog rada i njegovih teoretskih (ako se kod njega o “teoretskim” od prakse odvojenim radovima uopće može govoriti) promišljanja i da se samo njihovom neraskidivom povezanošću možemo približiti fenomenu Gavella. Njegov se rad neprekidno istodobno odvijao na više

neodvojivih razina, ono što mi nazivamo teoretskim radom kod njega je bio nastavak ili možda povod praktičnog djelovanja – jedno je proizlazilo iz drugoga. Već spomenuta nemogućnost reanimiranja njegova praktičnog kazališnog rada rezultiralo je i rezultira naknadnim strukturiranjem “teoretskih” djela u zatvoren sustav. Samo organiziranje knjiga govori o afinitetima sastavljača i njihovim pokušajima stavljanja fragmenta u zatvorene cjeline. Počevši od naslova, *Gavella, Književnost i kazalište* ili *Glumac i kazalište* pa do samih podjela knjiga na tematske blokove, jasna je potreba sastavljača za stvaranjem dojma kao da je sam dr. Gavella tako zamislio knjigu. Priređivači knjige *Književnost i kazalište*, Zagreb, Matica hrvatska, 1970. Nikola Batušić, Georgij Paro i Božidar Violić idu toliko daleko da na početku svoje / njegove knjige daju neobjavljenom Gavellinu tekstu naslov “umjesto predgovora” i takav taj tekst služi kao uvod u knjigu. Trojica priređivača drže se samozatajno i nijednim tekstom ne daju uvid koliko i kako je svaki od njih sudjelovao u realizaciji ove knjige. Jedine popratne napomene tiču se samo izvora teksta bez bilo kakvih dodatnih objašnjenja i komentara, bilo o ljudima koje se spominje, bilo o djelima i predstavama o kojima je riječ.

I knjiga Sibile Petlevski – *Dvostruko lice govora* – može se uvrstiti u još jedan pokušaj stvaranja virtualne cjeline iz nečega nastalog u različitim vremenima i različitim povijesnim i zemljopisnim prostorima. S. Petlevski, za razliku od svojih predšasnika, kao uvod daje opširniju studiju o “Gavellinoj potrazi za metodologijom kulturalne povijesti”. Knjiga je podijeljena u poglavlja (kulturno-povijesni zapisi, filozofska promišljanja i kazališno-teoretski problemi, povijesno-razvojne perspektive i iskustvo čitanja: režija i tekst) koje tim fragmentima pa tako i samoj knjizi daju osjećaj cjeline. Dovoljno širok naslov knjige *Dvostruko lice govora* daje mogućnost da se svi ti raznoliki problemi koji se u knjizi pojavljuju stave pod jednu “kapu”. Dok su autori knjige iz 1970. možda mogli dopustiti nedostatak komentara, mislim da bi komentari u ovoj knjizi pridonijeli njezinoj kvaliteti. Sama autorica kao da je ostala na pola puta pa je, na primjer, za tekst “Socijalna atmosfera Hrvatskog narodnog kazališta i njegovi odnosi prema svom

kazališnom susjedstvu” preuzela “cijeli komentar Nikole Batušića koji je bio objavljen uz prvi za tisak priređenu i objavlvenu verziju ovdje zastupljenog teksta”. Taj je izvrsni komentar poprilično pridonio recepciji teksta. Današnjem čitatelju, a pri tome ne mislim samo na, nazovimo to “obične” čitatelje, nego i na ljude iz kazališta, nedostaju neka znanja i podaci koje u knjizi uzaludno traži. Izrazit je primjer nedostatak imena “Komedijskog novog intendanta” na stranici 131 u tekstu “Zagrebačke kazališne perspektive”. U istom tekstu i na istoj stranici govori se o jednom “redatelju” i jednoj “prilično labavoj dramatizaciji novele”. Također bi me jako veselilo znati o kojem se Hristićevu komadu radi prilikom gostovanja studenata Akademije u Parmi. Nisam siguran da mnogi čitatelji znaju tko je napisao komad *Subota* o kojem se govori na 181. stranici. Tko je autor kojem Gavella upućuje svoje “neposlano pismo poslije premijere”? Koliko ljudi može nešto reći o Mladenu Škiljanu i uvjetima u kojima je nastao njegov “Prijedlog za izmjenu u organizaciji kazališta” (strana 269)? Ovo su samo nasumce, a ima ih u cijeloj knjizi, data neka mjesta koja, po mojemu mišljenju, zahtijevaju minimalne podatke. Naravno, ovdje se odmah nameće pitanje organizacije komentara i njihov obujam. Preopširna objašnjenja otežavaju čitanje teksta, ali i nikakvi ili samo sporadični ne pridonose njegovu razumijevanju i tečnosti.

Zapanjujuće je kako je i Sibila Petlevski uspjela iz uglavnom neobjavljenih tekstova Branka Gavelle sastaviti još jednu “njegovu” novu knjigu koja se čita u jednom dahu. Čitajući tekstove prikazane u slijedu koji se ne obazire na datum nastanka, začuđuje njihova dosljednost i ta Gavellina neupitna umjetnička “moralnost” zapravo je ono što ih drži zajedno. Iz svakog retka, bez obzira na kojem jeziku pisani, kojim povodom nastali i u kojem sustavu objavljeni, izvire duboko Gavellino “poštenje” i osobni “integritet”. Stavljam pojmove “moralnost”, “poštenje” i “integritet” pod navodnike ne da bih ih doveo pod sumnju, nego da bih naglasio, jer pretpostavljam da su označavali i predstave Branka Gavelle. Ja se u slučaju dr. Branka Gavelle opirem “dvostrukosti govora”, podjeli na “Glumac i kazalište”, kao i podjeli “Književnost i kazalište”. Mislim da kod

njega ne postoje pojave odvojene veznikom "i". Kod njega je to nešto neodvojivo, kao što je i književnost neodvojiva od kazališta i kao što govor nema "dvostrukost". To je, po mojem mišljenju i njegova najveća vrijednost – neodvojivost kazališta i njegova konkretna vremena, neodvojivost njegovih kazališnih predstava od takozvane teorije. Zbog te fiksiranosti u svoje vrijeme Gavelle nam još uvijek ostaje nikada do kraja otkrivenom tajnom.

To je i ono što je po želji Sibile Petlevski "poučno u potrazi za mogućim rješenjima u funkcioniranju kazališnih kuća, kazališnih festivala i visokoškolskih ustanova na kojima se obrazuju glumci, dramaturzi i redatelji". Vjerojatno je i ova završna rečenica uvodne studije Sibile Petlevski jedan od razloga i smjernica njezina izbora njezine / Gavelline knjige. Gavelle je bio prepaletan da bi dijelio recepte bilo za glumačke vježbe bilo za organizaciju kazališta. Ne može biti slučaj da Gavelle izbjegava takvu formu izražavanja. On je svjestan da je svako umjetničko djelo neponovljiv individualan čin. Tako je i školovanje umjetnika individualan čin kako onoga koji podučava tako i onoga koji uči. Ne postoje "Gavelline vježbe glume" koje se mogu primjenjivati kao priručnik. Izbjegavanje takvih jednostavnih pravila u bilo kojem segmentu kazališne djelatnosti jedna je od najvećih vrijednosti Gavelline tekstova.

Njegova razmišljanja i njegovo djelovanje proizlaze iz njegova vremena. Postoji samo jedan njegov "recept" a taj glasi da se neprestano moramo preispitivati, kako sebe tako i društvo u kojem živimo. Čini mi se da mu je laž u bilo kojem obliku bila strana.

U našim vremenima sve veće jednoznačnosti i mnogomoralnosti, integritet i jednostrukost Branka Gavelle, koji odlikuju sve njegove tekstove, velika je dobit.

Nadam se da je jasno, da moja gore navedena rezerviranost prema "knjigama Branka Gavelle" ne znače i moje odbijanje tih knjiga. Ti radovi predstavljaju veliku vrijednost za kazalište, i ne samo za kazalište, ali me, čitajući ih, nikada ne napušta već izrečen osjećaj nepotpunosti. Imam potrebu i za nekom knjigom – možda monografskog oblika – koja bi pokušala dovesti u odnos ta njegova dva na izgled različita djelovanja. Ne znam postoje li na Akademiji ili kojoj drugoj ustanovi seminari i predavanja o njegovu radu. Ako postoje, mislim da im je u današnjem elektronskom vremenu i

mjesto na webstranicama. Pregledao sam stranice na kojima bi bilo za očekivati da nađem i opširnu bazu podataka o Branku Gavelli. Nisam to našao ni na stranici kazališta "Gavelle" ni na stranici Akademije dramske umjetnosti, a ni na stranici izdavača knjige Sibile Petlevski, Centra za dramsku umjetnost. O Gavelli kao, recimo, posebnoj web rubrici nema ništa ni na kazališnoj stranici teatar.hr. Mislim da bi uređenje jedne takve baze podataka, s elektronički pristupnim njegovim tekstovima i tekstovima o njemu pridonijeli proširivanju svijesti o njegovoj važnosti. Kada bi sve to bilo prisutno i na barem engleskom jeziku, sigurno bi našlo svoje čitatelje i poklonike i izvan naših granica.

Meni je knjiga Nikole Batušića *Gavelle. Književnost i (opet taj "i") kazalište*, izašla 1983., bila od velike pomoći pri čitanju svih navedenih od Gavelle "potpisanih" knjiga.

Dr. Batušić je kao moto svoje knjige naveo stihove Lorda Byrona iz 1808.

*If I should meet thee
 After long years,
 How should I greet thee?
 With silence and tears.*

Nakon svih "dugih godina" nemam tim stihovima ništa dodati.